

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Іценка Олександра Григоровича на тему : "Релігійно-духовні погляди митрополита Алексія (Громадського) : філософсько-релігієзнавчий аспект", поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство

Дисертаційне дослідження О.Г. Іценка присвячено безумовно актуальній темі у контексті сучасної доби розвитку православ'я в Україні. Міжконфесійні колізії всередині українського православ'я, складна історія державно-церковних відносин, проблема політичності-аполітичності церкви, автокефальності Української Православної Церкви, – ці та близькі до них питання, які піднімаюся як частина інтелектуальної спадщини митрополита Алексія (Громадського), не лише не втратили своєї гостроти сьогодні, а й посилюють інтерес до вивчення уроків минулого, зокрема поглядів визначних релігійних діячів України.

Постать митрополита Алексія, якому присвячена дисертація, є досить суперечливою з огляду на складний життєвий шлях, перипетії епохи, у яку він жив і займався релігійно-суспільною діяльністю, трансформацію власних суспільних та релігійних поглядів. Саме ця суперечливість призвела до того, що дослідники постаті Алексія (Громадського) (в основному історики та богослови) зосереджували свою увагу на його адміністративній діяльності як церковного діяча, не надто заглиблюючись у дослідження богословсько-філософської спадщини митрополита.

Дисертант, піднімаючи тему саме поглядів митрополита Алексія, досліджуючи його теоретичні напрацювання, класифікує їх на апологетичні, церковно-історичні, просопографічні, богословсько-канонічні та екклезіологічні праці, що сприяє адекватному розставленню акцентів у досліджуваній проблематиці.

Заслуговує на увагу виділення дисертантом і гуманістичної компоненти поглядів Алексія, зазначаючи, що в основі його гомілетичного дискурсу перебувала антропоцентрична тематика, мета якої – вдосконалення людини як члена еклесіальної общини.

О. Г. Іценко піднімає ще один аспект релігійно-суспільної діяльності митрополита, який на сучасному етапі розвитку українського суспільного життя є надзвичайно актуальним – розвиток міжконфесійної та міжрелігійної толерантності, яку Алексій вважав одним із засадничих принципів мирного співжиття різних конфесій на одній території. Хоча з іншого боку толерантність не стосувалася теологічно-богословської сфери, в якій він був строго переконаним в істинності догматів саме Православної Церкви (порівняно з католицькою, уніатською, рядом протестантських конфесій), а також прихильником екуменічного руху не лише всередині православ'я, а й у межах "усього християнського світу" (с. 97).

Дисертант опрацьовує при підготовці роботи значну кількість джерел – у списку літератури зазначено 379 позицій, 8 з них – іншомовні.

Заслуговує на увагу використання дисертантом широкого кола архівних документів, багато з яких було введено в науковий обіг уперше, в тому числі й більшість використаних при написанні дисертації праць самого Алексія (Громадського).

Водночас, хотілося б висловити до роботи і ряд зауважень. По-перше, два із чотирьох виділених у роботі розділів – розділи 1 і 2 не мають поділу на підрозділи. Перший розділ дисертації передбачає опису історіографії та розкриття методології досліджуваної теми, що відображається в окремих підрозділах. У роботі Олександра Григоровича достатньою мірою описана історіографія, тоді як методологія висвітлена слабо – кількома абзацами у вступі – с. 5-6.

По-друге, у роботі присутні зноски в кінці сторінки – на 68 сторінках (с. 11, 15, 17, 25-26, 28, 31, 41, 43-46, 49-51, 53-54, 56-58, 60, 62-67, 69-70, 74, 76, 78, 83-85, 90, 95-98, 100-101, 111, 113, 115, 117, 124-125, 129-133, 135-144,

146, 148, 151, 153, 155), тоді як передбачається використання посилань у квадратних дужках по тексту.

По-третє, у розділі 2 "Богословська та наукова діяльність митрополита Алексія (Громадського) в контексті соціокультурних особливостей доби" спостерігається тяжіння дисертанта до історичної описовості, а не релігієзнавчо-філософського аналізу. Значна увага дисертанта зосереджена на описі життєвого шляху митрополита на фоні історичних подій, тоді як його діяльність виглядає дещо розчиненою у біографічних відомостях. Поділ цього розділу на підрозділи міг би посприяти більш чіткому розмежуванню розглядуваного матеріалу відповідно до поставлених автором дослідницьких завдань.

Однак висловлені зауваження мають швидше рекомендаційний характер і не применшують значимості дисертаційного дослідження. Вищезазначене дає можливість зробити висновок, що дисертаційне дослідження Іценка Олександра Григоровича "Релігійно-духовні погляди митрополита Алексія (Громадського): філософсько-релігієзнавчий аспект" виконане на належному теоретико-методологічному рівні, відповідає пунктам 13, 14 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

Офіційний опонент:

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

І. К. Вітюк